

ANTKÄRRHUSET
RESTAURERINGSRAPPORT
2015

Gunnel Lindberg
Restauratorartesan

RESTAURERINGSRAPPORT 2015

Antkärrhuset

- en parstuga från sekelskiftet 1700 - 1800

Karaktärshuset på Antkärr landbondehemman vid Pojovikens östra strand fick sin rivningsdom under tidigt 1990-tal. Stockhuset stod obebott i många år och var förfallet, delar av huset hade redan förts bort när Karis musei- och hembygdsförening r.f. fick ta hand om det för att flytta det till Strandparken i Karis. Där skulle det få ett nytt liv i nutid i kombination med dess 200-åriga historia.

En arbetsgrupp inom föreningen var ansvarig för Antkärrprojektet. Karis Kurscenter utförde nedmontering och återuppbyggnad som kurser i stockbyggande och murning. Det verkar som om ingen tänkte på att någon i framtiden skulle undra hur Antkärrhuset såg ut invändigt innan det nedmonterades. Jag har sökt i arbetsgruppens arkiverade handlingar men hittar inga andra dokumentationshandlingar än Stig Nyströms fina ritningar som gjordes innan huset flyttades. I en kort redogörelse över husets konstruktion säger han att väggarna var diktade med blås och mossor.

I en kompletterande kostnadskalkyl för Antkärrprojektet, daterad 11.5.1992, säger Karis Kurscenter: *"Det har visat sig att Antkärrs karaktärshus helst ska bevaras på så sätt som det i museiverkets allmänna direktiv framkommer, dvs. att man så långt som möjligt iordning-ställer huset så som det varit från början (på 1700-talet)."*

Tyvärr har Karis kurscenters arkiv flyttats till Korsnäs. Det nämns i handlingarna att naturliga material skulle användas vid uppbyggandet av huset, men glasull har satts mellan stockvarven.

Glasull fanns väl inte för 200 år sedan?

Lindrev och mossor var traditionella material som fortfarande finns. Visar detta på att det fanns kompetens att ta vara på det gamla stockhuset?

Hur innerväggarna såg ut före flyttningen får jag inte veta. Det finns bevis för att tapeter fanns i huset, men i vilken utsträckning och hur tidigt? I arbetsgruppen för Antkärr-projektets arkiverade handlingar, i byggnadslovet (10.8.1993), nämns huset som en museibyggnad. Borde man inte då ha anlitat en byggnadskonservator. Medlemmarna i arbetsgruppen hade inte den sakkunskap som Karis Kurscenter borde ha haft. Arbets-gruppens främsta uppgift blev att ta hand om finansieringen och att utföra talkoarbete. Min åsikt är att en grundlig dokumentation av material borde ha gjorts. Hade man i samband med restaureringen kunnat ta interiören något steg tillbaka i tiden och genomgående visat respekt för husets ålder.

Uppbyggnadsskedet i Strandparken dokumenterades noga - och bra så! På fotografier som tagits under byggnadsskedet kan man på väggstockar i tre olika rum se samma gråvita färg som sannolikt kan härledas till lerklining. Stockväggarna gömdes sedan bakom träfiber-skivor eller spännpapp. Tydliga bevis för att lerklining funnits hittar man på kammar-väggarna som nu befriats från trasig spännpapp. Också läkt kan ha använts för att fästa lerblandningen. Det tycks finnas en orsak till att man inte lämnade synliga stockväggar.

Storstugan/köket, bild Lars Back 9.1.1996

När huset stod klart har alla väggytor, murar och innertak (utom taket i storstugan), målats med limfärg. Den är lätt och billig att tillverka, lätt att använda, men tar också lätt upp smuts. Limfärg går inte att rengöra utan att ytan lossnar - kritar av sig. Jag tror inte att huset målats med limfärg från början – jag tror snarare på synliga stockväggar.

Huset har varit i flitig användning sedan det blev uppbyggt efter flyttningen, men hann aldrig bli helt färdigt när det togs i bruk kring millennieskiftet 2000. Den huvudsakliga inkomstkällan för

föreningen blev småningom uthyrning för olika evenemang. Nu är huset ganska slitet och väggarna är smutsiga. Om huset skall vara representativt för uthyrning var det dags att ta inredning och utrustning till en nivå som uppfyller moderna krav, inte göra åverkan på stockväggarna, men att visa dem där det är möjligt.

När jag ser på skador och slitage som uppstått under åren, vill jag inte gå i samma spår. Inte måla väggarna med limfärg som man gjorde efter flyttningen, utan med linoljefärg som är tåligare, som jag blandar själv. Dels för att det blir mycket billigare, men också för att undvika att färgen innehåller plast. För att göra en bra linoljefärg behöver man endast fernissa och färgpigment. Linoljefärgen bildar en yta som tillåter att väggarna kan torkas av vid behov. Det händer ibland att någon spis eller ugn ryker in, eller att någonting stänker uppåt väggarna. Det har satt sina spår.

Limfärgsmålad vägg i storstugan

Väggen till höger är redan målad. Innan arbetet kan fortsätta måste de tunga möblerna flyttas ut.

DOKUMENTATION FÖRE OCH EFTER ÅTGÄRDER

Åtgärder är markerade med kursiv stil

INNERVÄGGAR

Stockvarven har under årens lopp satt sig. I storstugan och salen har väggarna fodrats med träfiberskiva (insulit) som tryckts ihop på grund av att väggen blivit lägre. Att åtgärda detta hade krävt större resurser och mycket mera tid. Att ta bort alla skivor och restaurera stockarna hade kanske varit en bra lösning. Nu får jag hoppas att de material som använts inte förorsakar skador som inte märks innan det är för sent.

STORSTUGAN/KÖKET

Stockväggarna är beklädda med insulitskiva som bågнат där stockarna satt sig mest. Skivorna är beklädda med lumpapper, rivet i kvadratiske bitar som limmats fast mot skivan. De limfärgsstrukna väggarna är smutsiga.

Fyra följare har lämnats synliga i rummet, en på vardera sidan om gavelfönstret och en på vardera långväggen. Tre av dem är återanvända, en är ny. Den nya följaren till höger om gavelfönstret är obehandlad. Vissa av följarnas dragbultar är nya med blanka brickor och muttrar.

På följaren till vänster om gavelfönstret finns tapetfragment, ett bevis för att rummet varit tapetserat. Tapetresterna finns nu sparade i föreningens arkiv.

I Antkär-arbetsgruppens protokoll nämns att man tagit hand om tapetbitar från huset. Var finns dom?

Väggarna har tvättats och delar av limfärgen försvann samtidigt. Tre tunna lager linolje-färg ströks på, färgnyansen är något ljusare än den tidigare. Väggarnas synliga följare har tvättats och den nytillverkade har retuscherats med vattenlöslig bet i lämplig färg. Därefter har alla ytbehandlats med oljetemperalack.

Nya, blanka metalldelar har "patinerats" med linoljefärg i lämplig kulör för att likna de gamla och något rostiga. Köksbordet har också målats.

KÖKSINREDNING

Axxell Karis, snickarutbildningen har tillverkat alla köksskåp i limträskiva och utfört samtliga installationer av köksinredningen. En plåtkåpa, försedd med kolfiberfläkt, har installerats över elspisen. Kåpan är tillverkad och målad vid Axxell. VVS-utbildningen har tagit hand om samtliga VVS-installationer. Också kakelläggningen utfördes av Axxell-studerande. Elinstallationerna har utförts av LL-team.

Alla köksskåp har målats av undertecknad. Insidan av skåpen är målade med oljetemperalack blandat med vit vattenfärg. Oljetemperalack är snabbtorkande och gulnar inte i mörker som linoljefärg gör. Alla utsidor är målade med linoljefärg.

Tre nya armaturer har satts upp på väggen ovanför serveringsbänken. Lysrörsarmaturerna under köksskåpen har förnyats.

Köket före restaureringen. Nya skåp med serveringsbänk ska ersätta kistskåpet. Väggen bakom, till vänster om följaren är redan målad med linoljefärg. Brädet under taket är nybetsat.

SALEN

Även i salen (Nybergrummet) är stockväggarna täckta med skivor, tapetserade med ett tunt papper som limmats i övre och nedre kanten. Som en följd av att stockvarven satt sig bågnar skivorna mer eller mindre. De mjuka skivorna har också fått ta emot stötar (bl. a från stolsben) som lämnat gropar. Mellan brandmuren och väggen (vid dörren) finns en 15 - 18 cm bred öppning där högar av murbruk torkat fast på golvet. Det finns en följare på vardera långväggen. De är målade i samma gulgråa färg som väggarna och har blanka brickor och muttrar.

Stockväggar och
takbjälkar i salen,
gavel-fönstret t h

Bild Lars Back
25.4.1994

Detta har hänt ovanför
fönstret på baksidan
av huset.

Pappret på väggarna har rämnat på många ställen, mest närmast taket och kring takbjälkarna.

*Runt takbjälkarna
har breda
limpappersremсор
fästs för att
förstärka och täcka
in det trasiga
pappret.*

Väggarna försiktigt rengjorda. Pappret har limmats fast med tunt lim där det lossnat eller rämnat. Ett mycket tidskrävande arbete. Pappret på väggen vid dörren var så trasigt att det inte gick att rädda, utan ersattes med spännpapp.

Väggarna är målade med linoljefärg, tre gånger i en ljusbeige färgnyans med en liten nyans av rött. Följarna har samma färg som väggarna, medan metall-delarna har patinerats med linoljefärg. De grova bräderna som löper under takkanten på rummets kortsidor är målade med vit linoljefärg.

Världens kortaste stockvägg. En smal ny vägg som förhindrar insyn bakom brandmuren och gömmer torkat murbruk på golvet. Små träbitar kan bli en stockvägg!

En bit av bucklig träfiberskiva togs bort för att få den lilla väggen på plats. Vid dörren syns fin stockvägg som kom fram bakom skivan.

KAMMAREN

Väggarna i kammaren är klädda med spännpapp, lagd direkt mot stockväggen. Spännpappen är lös, har rämnat på flera ställen, är bucklig och ful.

Kammar-
vägg
bakom
spänn-
pappen,
samma
vägg som
bilden
ovanför

Spännpappen är borttagen - och jag förstår varför den satts dit. Under den döljer sig ett lappverk av hela stockar, stockbitar, lagningar med battings- och brädstumpar, delvis murkna stockar, hål som fyllts med lindrev, glasull mellan många stockvarv och massor med damm. En igenlagd dörröppning i väggen mot storstugan kommer också fram, syns i vänster kant på bilden.

Många stockar i rummet uppvisar ett intressant mönster, de har en gråvit beläggning och små, ytliga hack som sitter ganska tätt. Spår av lerklining! Hacken har gjorts med yxa för att få

lerkliningsmassan att fästa. Men många stockar saknar helt eller delvis hack. Antingen har hacken av någon anledning förstörts eller så har stockarna bytts ut.

Kammarvägg med hack för lerklining

I ett av Antkärr-arbetsgruppens protokoll säger man bestämt att väggarna i detta rum absolut skulle få ny lerkliningsyta.

Stockarna med hack har rengjorts försiktigt. Väggen på bilden är helt orörd.

Väggarna putsade med dammsugare och tvättade med såpa och vatten. Synlig glasull har skrapats bort och ersatts med lindrev. Lindreven som togs bort från hålen i

väggarna fyllde en stor säck. Den kunde återanvändas till att ersätta den synliga glasullen mellan stockarna. Hål har lagats med lämpligt virke. Alla lagningar har retuscherats med vattenlöslig bets.

Kammaren efter restaureringen

Den tidigare dörröppningen syns till vänster. Det mörka området vid fönstret är rötskadade stockar som strukits med kallpressad linolja.

FÖRSTUGAN

Väggarna i förstugan/tamburen är klädda med spännpapp, lagd direkt mot stockväggen. Pappen hänger lös och har rämnat på flera ställen.

Spännpappen tas bort, den faller nästan av sig själv. Bakom den döljer sig vackra, men smutsiga stockväggar. Min glädjen dämpas dock av glasullen som lagts mellan stockvarven - men ändå inte överallt. Det finns också stockvarv med gammal lindrev, kanske följde den med stockarna. En större lagning blir oundviklig, i den smala väggen vid dörren mot salen saknas stora stockbitar. Glasullen skrapas bort, lindrev pressas in i springorna mellan stockarna och ersätter glasullen.

De spikade träbitarna tas bort. Hålen lagas med bitar av batting som sätt ihop parvis och formas i kanterna så att de ser ut som stockar. De nya "stockbitarna" retuscheras med bets i lämplig färg

De hela stockarna kräver ingenting annat än tvätt med borste och såpvatten (efter att glasullen tagits bort). Stockarna har synlig märkning, den får sitta kvar som en del av husets historia och en påminnelse om att huset flyttats. Också under taket har jag använt bets för att täcka in vit limfärg som stänkt omkring på stockväggarna. En hatthylla tillverkas av limträskiva och hängs upp på tre smidda konsoler. Svarta klädkrokar fästs direkt på stockväggen. Hatthyllan och elskåpet målas med samma färg som köksinredningen.

INNERTAK

STORSTUGAN/KÖKET

Taket är delat i tre sektioner. Enligt muntliga uppgifter består innertaket till stor del av det ursprungliga materialet, dvs tvärgående, halvrunt, obehandlat virke. Takkonstruktionen bärs upp av två längsgående, grova, runda stockar/bjälkar. Bjälkarna har lagningar i nytt virke. Lagningarna är infällda i stockarna, fästa med grova järnband, blanka bultar och muttrar. Lagningarna är väldigt tydliga. Hela taket är smutsigt, men i synnerhet bjälkarna, som dessutom har rester av ljus ytbehandling. På långsidorna under taket finns nya obehandlade bräder.

Taket är rengjort med borste och avtorkat med sodalösning. Lagningarna i takbjälkarna har retuscherats med vattenlöslig bet i en något avvikande färg för att markera att det är fråga om lagningar. Ljusa fläckar i taket har retuscherats för att ge ett jämnare intryck. De nya bräderna under taket på långsidorna är betsade i takets färg. Blanka metalldelar är retuscherade med nästan svart linoljefärg.

SALEN/"NYBERGRUMMET"

Taket i salen består av grova bräder uppburna av takbjälkar i tvärgående riktning. Taket är struket med vit limfärg, men är smutsigt.

Taket har tvättats. Kräver inga ytterligare åtgärder nu, men borde senare strykas med limfärg.

KAMMAREN

Taket i kammaren har samma konstruktion som taket i salen, målat med vit limfärg.

Rengjorts med borste, borde senare målas med limfärg.

FÖRSTUGAN

Taket i förstugan består av grova bräder med tvärgående "bjälkar". De konstgjorda bjälkarna är hopsatta av två kantställda lister med ett bräde underst. På flera ställen har springor uppstått som avslöjar konstruktionen. Bräderna i taket har en mycket grov yta, vilket försvårar rengöring. Taket är målat med limfärg.

Bräderna i taket är rengjorda med borste. Springorna är hopskruvade med tvingar och bormaskin som hjälpmedel. Skruvskallarna är infällda och kamouflerade.

GOLV

STORSTUGAN OCH SALEN

Hyvlade plankor av varierande bredd, som åtminstone delvis är återanvända. Golven är antagligen inte ytbehandlade. Iorststugans golv finns ställvis mängder av små gropar, när grus trampats in i golv.

Golven är smutsiga, fettfläckar finns på båda golven.

Storstugans golv

*I orststugan har golv*et slipats för att få bort smuts och gropar. Ställvis är groparna så djupa att de inte går att få bort. Salsgolvet behöver slipas endast på mest utsatta områden. Båda golven är tvättade. Gammaldags lasyrolja har använts för att ge en mera hållbar yta, orststugans golv har behandlats två gånger, salsgolvet en gång.

KAMMAREN OCH FÖRSTUGAN

Kammaren och förstugan har ett lappverk av golvbräder som nästan alla är återanvända, slitna, stickiga och har gammal målfärg kvar. Trösklarna här varit vitmålade.

*De största ojämnheter*na i golvbräderna är nerslipade, omålade bräder betsats. Golven är slutligen två gånger strukna med ljusgrå linoljefärg.

WC

Väggarna och taket är klädda med en hård skiva. Nedre delen av väggarna täcks av kakel, medan övre delen av väggarna och taket är målade endast med grundfärg. Rummet är mörkt, väggarna absorberar ljuset från lampan. En spricka har uppstått i tegelväggen mot storstugans mur och en del av rappningen har lossnat från underlaget. Golvet är täckt med oglaserad klinker som har gamla målningsfläckar. WC-dörrens paneler är böjda, alltså lossnat i kanterna och springor har uppstått.

Rappningen har släppt från muren.

Sprickan i tegelmuren har fyllts med spackel, den lossnade rappningen ersätts inte utan målas över

Väggarna är målade med kaseintemperaemulsion blandad med färgpigment i en ljus grågrön färgton och ytterst ett lager oljetemperalack. Här vill jag inte använda linoljefärg på väggarna, eftersom den gulnar i mörker. Golvet har tvättats men färgfläckarna sitter kvar. Dörrpanelerna fästs med skruvar i kanterna. Dörren, dörrkarmen, foderbräden och tröskeln är målade med linoljefärg som tidigare.

MURARNA

Alla murar är målade med limfärg som är sliten och har missfärgats av smuts och sot. Murarna i köket och salen har ytliga sprickor, i anslutning till dem har rappningen lossnat från underlaget på begränsade områden.

Murarna/spisarna har tvättats, därefter har ett nytt lager limfärg strukits på.

DÖRRAR, FÖNSTER OCH GOLVLISTER

Alla dörrar, -karmar, dörrfoder och fönster är sedan tidigare målade med linoljefärg. Ytan på ytterdörren är sliten. Färgen på fönstrens utsida bör förbättras, de är målade för några år sedan. Golvlisternas färg varierar mellan rödbrun och nästan vit, på några ställen är listerna för långa och satts löst omlott.

Dörrar, dörrfoder och -karmar är tvättade och målade med linoljefärg. Alla dörrkarmarna (utom ytterdörren) har fått en rand i avvikande färg, närmast för att markera att dörrarna är låga. Gångjärnen på köksdörren, kammaren och ytterdörren har målats svarta. Ytterdörren är målad i en mörkare färg än tidigare. Samtliga fönster, -bågar, karmar och foder – är målade även på utsidan. Den vita färgen på trösklarna har ersatts av en mörkare.

Golvlisternas längd är anpassad till väggarna, färgen är genomgående gråblå.

TRAPPAN

Trappans obehandlade bräder har torkar och spruckit.

Bräderna på trappan har strukits med kallpressad linolja så länge den sugts in i bräderna. Sprickorna har nästan försvunnit. Stolparna, takkanten och trappräcket har fått en ny yta av vit linoljefärg.

Medhjälpare i arbete!

